

Ha azonban nemcsak így, rövid pillantással nézem a dolgot, hanem egy kis kutatást is végzek a valóság után, rájövök, hogy mire hozzákezdett BORNEMISZA az ötkötetes postilla kiadásához, már ez az egész munka régen készen volt s így az azutáni évekre már csak a nyomda alá átnézés, az itt-ott kijavítgatás vagy pótolgatás munkája esett. Hátralevő éveiben emellett bőségesen megírhatta volna egyebekben kívül a folio-postillákat újonnan is, ha azok általánosságban nem is az ötkötetesből volnának kivonatolva, átalakítva.

Csakhogy az ötkötetes nem is 1574-ben, amikor hozzákezdett a közrebocsátáshoz, hanem már 1569-ben készen volt egészében. Azt, hogy a könyv kiadásának megkezdésekor készen volt, én már 1915-ben kimutattam (*Protestáns Szemle*, 1915. 282—3. l.), de ezt nem szükséges elismételnem, mivel BORNEMISZÁNAK a *Történelmi Tár* 1878. évi 384. lapján közlött leveléből egyenesen az tűnik ki, hogy már 1569. szeptember 20-án készen volt az egészszel, „közel háromszáz árkuson“. Hogy aztán ezt a HARSÁNYI számítása szerint idejutó két-három év alatt írta-e meg, avagy régebbi időtől fogva, az már más kérdés. Szerintem régebben hozzákezdhetett.

A problémáknak megoldásuk helyett mostanában erősen divatba jött fölvetésükkel túlságosan elszaporodott mennyiségét tehát ezúttal megapasztathatjuk ezzel az egy szóbanforgóval. A megoldására szánt időt pedig mindenképen szükségesebb, hasznosabb és értékesebb eredmények elérésére használhatjuk fel.

ZOVÁNYI JENŐ.

Pauli Simon postilláinak fordítója. Bártfán a KLÖSZ JAKAB sajtója alól 1608-ban került ki egy „*Magyarázatja az evangéliumoknak...*“, mely „*Simon Pál deák postillájából magyar nyelvre fordítatott*“.¹ A fordító „egy jámbor keresztyén ember“ volt, neve azonban nincs a könyvön feltüntetve. Kiletéről BENICZKY JÁNOS TAMÁSNAK FABÓ ANDRÁSTÓL közzétett följegyzései² adnak felvilágosítást. Ezekben ugyanis két helyen is szó van az egész és helyes vezeték- és keresztnévén PAULI SIMON nevű szerzőnek magyarra fordított postillájáról. Az idetartozó első följegyzés szerint a nevezett bártfai nyomdász 1609-ben ki akarván adni ezt a könyvet, pártfogásába ajánlotta THURZÓ GYÖRGY grófnak. A másik följegyzés szerint 1610-ben MIHÁLYKO JÁNOS eperjesi magyar evangélikus lelkész, nemkülönben a PAULI SIMON magyarra fordított postilláját a bártfai nyomdással kötött szerződése értelmében visszakéri THURZÓ GYÖRGY nádortól superrevisióra. És

¹ RMK I. k. 410. sz. a.

² Codex evangelicorum... I. k. 1869. 1—13. l.

egyszersmind az iránt érdeklődik, hogy POLLIO LUKÁCSnak az örök életről szóló művét, melyet magyar fordításban a nádorné elolvasott és helybenhagyott, kinyomtatathatja-e latinul a nádor neve alatt (t. i. végső értelmezésben a költségen)?

Világosan kitűnik mindebből, hogy a szóban levő könyv kérdéses fordítója nem más volt, mint MIHÁLYKO JÁNOS. Ezek a följegyzésekben kivonatolt levelek ugyan bizonyára a vasárnapokra való postillákról szólnak, melyeknek szintén közrebocsátását az 1608-ban napvilágot látott, de csupán a szentek ünnepeire megszabott perikopákról írt prédikációkat tartalmazó kötet előszavában megígérte volt a nyomdász, és pedig ugyanattól a szerzőtől, illetőleg fordítótól. Ha MIHÁLYKOTól ezideig nem jelent volna meg egyetlen könyv sem, föltehető volna esetleg az is, hogy az előbbi fordító kidőlte után vállalta el ő a munka folytatását. Minthogy azonban az ő neve már 1603. óta ismeretes volt az irodalom mezején, ez a feltevés bizonyosan nem bírna kellő alappal.

Érdekes, hogy némelyeknek éppen atáiban divatban levő szokásához képest³ az 1591-ben elhalt PAULI SIMONnak magyarítani akarván a nevét a fordító, ezt olymódon foganatosította, hogy a könyv címlapján a keresztnévet tette elül, azaz vezetéknevnek, míg a vezetéknevet egy magyar keresztnévvé idomította át. És még érdekesebb, hogy viszont a REVICZKY-féle följegyzéseknek mindkét helyén hibátlanul fordul elő a szerző neve.

Abból a körülményből, hogy a kétkötetesnek ígérkező könyvből a fennmaradt példányok mindannyian az 1608-i kötetből valók, azt kell következtetnünk, hogy a második kötet körülbelül nem jutott sajtó alá, minden előkészítgetés dacára sem. Bár más oldalról nincs benne lehetetlenség, hogy ennek a példányai egytől-egyig elkallódtak az idők viharai között.

Azt ellenben kétségtelenül tudjuk, hogy a hét prédikációt magában foglaló másik könyv, amelyről MIHÁLYKO említést tett még levelében, ha nem is a tervbe vett latin szöveggel, hanem éppen magyar fordításban valósággal kiadatott, mégpedig nem a nádornak, hanem THURZÓ GYÖRGYNÉnek, vagyis a feleségének ajánlva,⁴ akinek, mint nyilvánvalóan a nyomtatási költségek fedezőjének át kellett hogy

³ Így BEYTHE ISTVÁN „Igaz mentség“-ében BRENZ JÁNOST BÖRÖCK JÁNOSnak, ANDRAE JAKABOT JAKAB ANDRÁSnak és KOVÁCS (= Schmiedlein) ANDRÁSnak irogatja, a CORVINUS GOTTFRIED nevét pedig prédikációinak fordítója 1602-ben HOLLÓSNak, a CORVINUS KRISTÓFét pedig SZENCZI MOLNÁR ALBERT 1607-ben HOLLÓSNak fordítja.

⁴ RMK I. k. 432. sz. a.

adja MIHÁLYKO a példányok nagy részét, de azért tudott küldeni belőle példányt Kassa városának,⁵ sőt alkalmasint máshova is.

ZOVÁNYI JENŐ.

Az Erdélyi Magyar Hírvivő százötven esztendeje. Nem százötvenéves fennállását ünnepeljük legrégebb erdélyi újságunknak — ily hosszú multtal egyetlen élő magyar hírlap sem dicsekedhetik —, hanem százötvenéves sorsát vesszük szemügyre. Néhány megjelent számának jóval a lap megszűnése után kezdődő s még ma sem befejezett viszontagságait. Fanyar érzéseket kelt a régi könyv minden barátjában, ha ennek a maga korában komoly közönséggel bíró hírlapnak — melynek számai „nem tsak Pozsonyban, Budán, Pesten, Kassán és Nemes Magyar Országnak, úgy Erdélynek is majd minden részeiben számos olvasókat nyertenek, hanem Bétsbe és a Tábori Piatzokra is Magyar Hadi Seregeinkhez szép számmal kivitettek“ — minden darabját kínos gonddal kell egy-egy odaadó könyvtárosnak vagy búvárkodó tudósnak összekeresnie, értéktelen lom közül előkotornia. Ugyanezen a helyen¹ jelent meg nemrég egy felszólítás, melyből kitűnik, hogy az egykorú újságokban említik a *Hírvivőt*, de az ma nem található. Mintha erre válaszolna, teszi most közzé GYALUI FARKAS értékes tanulmányát (*Az „Erdélyi Magyar Hírvivő.“* 1790. Kolozsvár 1940.), mely rövidere fogva, de teljesen egybeállítja mindazt, amit hosszú évek során a „kis magyar haza“ legrégebb újságjáról megtudott. Erdély hírlapirodalmának erre az ünnepére a magunk részéről felajánljuk az Országos Széchényi Könyvtárban meglevő s eddig sehol sem ismertetett 13 Hírvivő-szám leírását. GYALUI FARKAS művének tanúsága szerint ez e pillanatban a leggazdagabb (!) meglevő gyűjteménye Erdély őshírlapjának (az Erdélyi Múzeum birtokában 12 szám van) s a 13 szám közül néhány eddig egészen ismeretlen volt, közöttük az 58., melyből pontosan megtudjuk, mikor költözött át az újság Nagyszebenből Kolozsvárra.

De foglaljuk össze előbb GYALUI FARKAS tanulmánya alapján az *Erdélyi Magyar Hírvivő* történetét. HOCHMEISTER MÁRTON nagyszebeni nyomdatulajdonos, ki már 1783-ban alapított egy német újságot — ez volt a *Siebenbürger Zeitung*, később *Kriegsbote* —, 1790-ben magyar nyelvű újság kiadására kért és kapott engedélyt. 1790. április 3-án jelent meg az *Erdélyi Magyar Hírvivő* első száma. FABIÁN DÁNIEL táblai levéltáros és CSEREI ELEK, a gubernium allevéltárosa voltak a szerkesztők. Az újság kis nyolcadrét alakban, pontosan

⁵ CZELDER Figyelője 1886. 225—6. l.

¹ MKSzemle 1939. 311—312. l. TR. Z.: Erdélyi Magyar Hír-Vivő.